Lausunto
14.3.2018

Lainsäädännölliset haasteet kiertotaloudessa

Taustaa

Jyväskylän Energia Oy, Tapojärvi Oy ja Elker Oy ovat käynnistäneet hankekokonaisuuden, missä tavoitteena on rakentaa Suomeen ensimmäinen prosessiteknisesti täydellinen "proof-of-concept" demolaitos sähkö- ja elektroniikkajätteestä (SE-jäte) erotettujen piirikorttien käsittelemiseksi sekä niissä olevien arvokkaiden ja kriittisten materiaalien talteenottamiseksi ja kierrättämiseksi takaisin teollisuuden tarpeisiin. Demolaitos toimisi samalla tutkimus- ja kehitysympäristönä täyden mittakaavan kaupalliselle SE-jätteen kierrätyslaitokselle, jolla tähdätään vientimarkkinoille tavoitteena käsitellä merkittävä osa globaalista SE-jätteestä.

Kiertotalous lähtee tavoitteesta ja periaatteesta, että toisen jäte on toisen raaka-aine. Tämä tarkoittaa sitä, että materiaalit ja raaka-aineet kiertävät yhteiskunnassa eteenpäin niin kauan kuin niillä voidaan katsoa olevan arvoa. Periaate minimoi jätteiden syntyä, vähentää uusien neitseellisten (ja pääsääntöisesti uusiutumattomien) raaka-aineiden käyttöä ja tarvetta sekä luo uusia työpaikkoja kansalaisille. Tässä suhteessa demolaitos ja tavoiteltava talteenottoprosessi sopisi erinomaisesti kiertotalouden periaatteisiin ja tavoitteisiin.

Lainsäädännöllinen haaste

Voimassa oleva jätelainsäädäntö asettaa niin SE-jätteen kierrätyslaitoksen toiminnalle mutta erityisesti koko kiertotalousajattelun toteuttamiselle merkittävän haasteen, koska jätelainsäädännön näkökulmasta materiaalit jaetaan kategorisesti joko jäteisiin tai ei-jätteisiin. **Näin ollen kierrätettävät materiaalit ovat lähtökohtaisesti jätettä, jolloin niiden siirroissa ja käsittelyssä on noudatettava jätteisiin soveltuvaa lainsäädäntöä**. Lainsäädäntö muodostaa jätepohjaisille materiaaleille itsenäisen sääntelytaakan vaikeuttaen samalla materiaalien kierrättämistä ja taloudellista hyödyntämistä.

Jätelain (646/2011) perusteella (5§) jätteeksi ymmärretään *"ainetta tai esinettä, jonka sen **haltija on poistanut** tai **aikoo poistaa käytöstä** taikka **on velvollinen poistamaan käytöstä**."* Jätelaki mahdollistaa tosin aineelle tai esineelle pääsemisen pois jätestatuksesta joko sivutuotteen määritelmän perusteella eli, kun se "syntyy sellaisessa tuotantoprosessissa, jonka ensisijaisena tarkoituksena ei ole tämän aineen tai esineen valmistaminen", tai se lakkaa olemasta jäte EoW-kriteerien ("End-of-Waste") perusteella. Sivutuotteen statuksen saaminen edellyttää neljän (4) ja EoW-statuksen saaminen viiden (5) kumuloituvan erillisvaatimuksen samanaikaista täyttymistä. Jätelain EoW-vaatimusten perusteella aine tai esine ei ole enää jätettä, jos:

1. se on läpikäynyt hyödyntämistoimen
2. sillä on käyttötarkoitus, johon sitä käytetään yleisesti
3. sillä on markkinat tai kysyntää
4. se täyttää käyttötarkoituksensa mukaiset tekniset vaatimukset ja on vastaaviin tuotteisiin sovellettavien säännösten mukainen ja
5. sen käyttö ei kokonaisuutena arvioiden aiheuta vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle

Kiertotalouden edistämisen ja jätemateriaalien hyötykäytön kannalta EoW-kriteerit ja niiden täyttyminen voidaan katsoa olevan sivutuotteen määritelmää olennaisempaa.

Koska jätteen ammattimainen hyödyntäminen tai käsittely on luvanvaraista toimintaa, aineen tai esineen siirtymistä jätestatukselta EoW-statukselle tarkastellaan laitoksen ympäristöluvituksen yhteydessä lähtökohtaisesti ympäristösuojelulakiin perustuen. Tarkastelu on harkinnanvaraista koskien tiettyä jätettä ja tiettyä käyttötarkoitusta, mikä aiheuttaa toimenharjoittajien päätöksentekoon hitautta ja epävarmuutta, saa aikaan suoria hallinnollisia ja epäsuoria viivekustannuksia sekä voi heikentää toimenharjoittajien yhdenvertaista kohtelua. Mikäli aine tai esine pääsee EoW-statukselle, siirtyy se tai siitä erotettavat materiaalit tuotteita koskevan lainsäädännön piiriin (kuten esim. EU:n kemikaalilainsäädäntö ja REACH-asetus).

Ratkaisu

Mikäli kiertotaloutta ja jätepohjaistenmateriaalien hyödyntämistä halutaan edistää, tulisi jätelainsäädäntöä muuttaa kiertotalouden periaatteisiin ja tavoitteisiin paremmin soveltuvaksi. Tämä voisi toteutua ensisijaisesti jatelainsäädäntöä muuttamalla jätteen määritelmän osalta siten, että **aine tai esine pysyy aineena tai esineenä siihen pisteeseen saakka, jolloin niistä on irrotettu tai talteenotettu taloudellisesti hyödynnettävissä olevat materiaalit. Jätestatukselle siirtyisivät sellaiset aineet tai materiaalit, joita ei joko voida hyödyntää taikka jäävät jäljelle ja hyödyntämättä kaikkien hyödyntämistoimenpiteiden jälkeen (siirtyvät jätehierarkiassa joko polttoon taikka loppusijoitukseen).** On todennäköistä, että määritelmän muutos edellyttäisi vastaavan muutoksen tekemistä EU-tason lainsäädäntöön.

Toissijainen vaihtoehto on, että valtioneuvosto jätelain mukaisesti antaa asetuksella / asetuksilla tarkempia säännöksiä ja kriteereitä jätelajeittain siitä, milloin aine tai esine ei ole enää jätettä.

Kunnioittaen

Tuomo Kantola, toimitusjohtaja

Jyväskylän Energia Oy